

Супрун Ганна Володимирівна

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,

h.suprun@kubg.edu.ua

РЕСУРСИ ВЗАЄМНОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ ТА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ СУПРОВОДУ ОСІБ З АУТИЗМОМ

***Анотація.** Стаття містить теоретичний огляд поняття особистісна трансформація у його міждисциплінарних зв'язках та у психологічному контексті. Уточнено асоціативний зв'язок з близькими психологічними категоріями: особистісний розвиток, особистісні зміни, особистісне зростання. Розроблено робоче визначення поняття особистісна трансформація майбутніх фахівців супроводу осіб з аутизмом під час навчання. Виявлено змістові відмінності в оцінюванні рівня особистісної трансформації, її особливостей та чинників з точки зору викладачів та здобувачів під час навчання на освітньо-професійній програмі «Втручання при аутизмі» другого (бакалаврського) рівня освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.*

***Ключові слова:** особистісна трансформація, супровід осіб з аутизмом.*

***Annotation.** The article contains a theoretical overview of the concept of personal transformation in its interdisciplinary connections and in the psychological context. The associative connection with close psychological categories: personal development, personal changes, personal growth has been clarified. A working definition of the concept of personal transformation of future specialists accompanying persons with autism during training has been developed.*

Differences in content were revealed in the evaluation of the level of personal transformation, its features and factors from the point of view of teachers and students during studies at the educational and professional program "Intervention in Autism" of the second (bachelor's) level of education of the Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

Key words: *personal transformation, support of persons with autism.*

Вступ. Супровід осіб з аутизмом у сучасній українській освіті продовжує науково-теоретичний та практичний розвиток. Реформи в освітній та соціальній галузях, орієнтування на світовий досвід у розвитку інклюзивної освіти та надання ефективної допомоги особам з аутизмом зумовлюють високу потребу у компетентних та конкурентноздатних фахівцях спеціальної освіти. Здійснення супроводу осіб з аутизмом системно з урахування специфічних потреб цих осіб, пошук індивідуальних сценаріїв їх задоволення, творчого вирішення різних задач підвищення якості життя є складним завданням для фахівців. Тому теоретичне осмислення перспективної парадигми підготовки, практичне розроблення ефективних практики підготовки фахівців для супроводу осіб з аутизмом в умовах вищої школи є актуальним.

Науково-педагогічний колектив кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка у тісній співпраці зі студентами, роботодавцями здійснює підготовку фахівців за освітньо-професійною програмою «Втручання при аутизмі». Метою цієї програми є підготовка висококваліфікованих та конкурентноспроможних фахівців як лідерів спеціальної та інклюзивної освіти, які здатні розв'язувати складні завдання інноваційного характеру та здійснювати перетворення в освіті осіб з аутизмом [1, с. 4]. Реалізація мети передбачає не тільки створення зовнішніх умов, а й забезпечення внутрішнього особистісного перетворення від здобувача освіти як майбутнього фахівця зі супроводу осіб з

аутизмом. У психології процес особистісного перетворення описується у понятті особистісної трансформації.

Мета статті – проаналізувати зміст та особливості ресурсів взаємної особистісної трансформації викладачів та майбутніх фахівців у сфері супроводу осіб з аутизмом з досвіду підготовки за освітньо-професійною програмою «Втручання при аутизмі» для другого (магістерського) рівня освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття трансформації має міждисциплінарне значення і широко використовується у різних наукових галузях. У природничих науках (біологія, медицина, сільськогосподарська галузь) вивчають різного роду генетичні трансформації. Мовознавство, зокрема під час перекладів, вивчають трансформації семантичних змістів та слів у різних мовах. Юридична галузь розглядає трансформацію як одну з форм перетворення норм міжнародного права на норми внутрішньодержавного. Трансформаційні зміни як якісні перетворення економічних систем досліджує економічна наука.

Міждисциплінарний характер поняття трансформації дав змогу використовувати його в психологічному науковому пошуку.

У психології проблеми особистісної трансформації досліджували та аналізували багато науковців.

Так, В. Заїка окреслює особистісну трансформацію як процес і результат змін в особистісній сфері людини внаслідок внутрішнього або зовнішнього впливу [2, с.15]. Науковець класифікує трансформації за видом, характером змін, детермінацією, діалектикою, результативністю, характером усвідомленості, опосередкованістю, що представлено у таблиці 1.

Науковець розглядає трансформацію особистості у контексті чотири-факторної структури особистості, що дає змогу розробити моделі ініціювання особистісних трансформацій.

**Класифікація особистісної трансформації
(за В. Заїкою)**

№ з/п	Параметри класифікації	Види трансформацій
1	Вид трансформації (змін)	Виникнення нового Зникнення старого Відсутність змін Вдосконалення існуючого
2	Характер змін	Кількісні зміни Якісні зміни Поєднання кількісних та якісних змін Розщеплення Інтеграція
3	Детермінація змін	Внутрішньо детерміновані зміни Зовнішньо детерміновані зміни
4	Діалектика змін	Інволюційні зміни Відсутність змін Револьюційні зміни Еволюційні зміни
5	Результативність	Застій Зростання Деградація
6	Усвідомленість	Усвідомлена Неусвідомлена
7	Опосередкованість	Природна (нормативна) Штучна (травматизуюча або самоактуалізуюча)

На думку інших вчених результатом особистісної трансформації стає цілісність і завершеність внутрішньої структури [3].

Психологічні дослідження особливостей особистісної трансформації студентів під час освітнього процесу відзначають різні аспекти цього явища.

Власне особистісна трансформація розкривається через суміжні поняття особистісні зміни, особистісне зростання, особистісний розвиток, саморозвиток. Існує чисельні дослідження різних аспектів особистісних змін студентів педагогічного та психологічного напрямку навчання. Розкриваються питання професійної ідентичності та особистісних новоутворень. Власне

окремих розвідок щодо особистісних трансформацій здобувачів вищої освіти не достатньо. Однак існують ґрунтовні засадничі роботи з проблеми особистісного зростання в цілому, особистісної трансформації у контексті кризових життєвих обставин. Підсумовуючи, відзначимо, що поняття особистісних трансформацій у наукових психологічних розвідках асоціюється з проблемами життєвих криз, які вимагають значних внутрішніх змін і перетворень від особистості, спонукають до пошуку існуючих внутрішніх ресурсів, створенню нових.

Науковий пошук і теоретичне узагальнення дало змогу окреслити робоче визначення поняття «особистісна трансформація майбутніх фахівців супроводу осіб з аутизмом під час навчання»: динамічний процес позитивних особистісних та професійно значущих змін, що відбувається під час підготовки до супроводу осіб з аутизмом під дією різних умов та за активної участі здобувачів.

Освітній процес визнають одним із чинників детермінації особистісної трансформації усіх його учасників: і здобувачів, і викладачів. Вивчення особливостей взаємної особистісної трансформації студентів та викладачів під час навчання на освітньо-професійній програмі «Втручання при аутизмі» дасть змогу уточнити психологічні феномени як результати цього процесу, як його здобутки.

Для вирішення завдань наукового пошуку проведено анкетування серед викладачів та студентів, які навчаються на освітньо-професійній програмі 016.00.02 «Втручання при аутизмі» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка у березні 2023 року. Метою опитування було встановлення змісту основних особистісних трансформацій під час навчання на освітній програмі, чинників процесу трансформації як серед студентів, так і викладачів. До анкети включено відкриті питання щодо змісту особистісних трансформацій під час навчання здобувачів та викладання для науково-педагогічних працівників, закриті питання для визначення кількісних характеристик процесу особистісної трансформації. Дослідженням охоплено

10 здобувачів освіти та 12 викладачів кафедри спеціальної та інклюзивної освіти.

Аналіз відповідей респондентів дав змогу виявити окремі психологічні феномени особистісної трансформації респондентів, чинники та особливості цього процесу.

На питання про визначення рівня особистісних змін під час навчання (для здобувачів) та викладання (для викладачів) отримано відповіді, які узагальнено представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати визначення рівня особистісних змін респондентів (у %)

Рівень змін Респонденти	Низький (відсутні зміни)	Недостатній	Середній	Достатній	Високий
Здобувачі	-	-	2	11	87
Викладачі	-	-	3	49	48

Дані таблиці свідчать, що серед студентів на середньому рівні оцінили особистісні зміни під час навчання 2%, на достатньому 11%, на високому – 87%. Серед викладачів відповідно на середньому рівні – 3%, на достатньому – 49%, на високому – 48%. Виявлено, що для здобувачів ступінь прояву особистісних змін вищий ніж для викладачів.

На питання про визначення рівня внутрішньої роботи та напруженості під час навчання (для здобувачів) та викладання (для викладачів) отримано відповіді, які узагальнено представлено у таблиці 3.

Дані таблиці свідчать, що серед студентів на середньому рівні оцінили рівень внутрішньої роботи та напруженості під час навчання 5%, на достатньому 4%, на високому – 91%. Серед викладачів відповідно на середньому рівні – 7%, на достатньому – 19%, на високому – 74%.

**Результати визначення
рівня внутрішньої роботи та напруженості респондентів (у %)**

Рівень внутрішньої роботи та напруженості	Низький	Недостатній	Середній	Достатній	Високий
	Респонденти				
Здобувачі	-	-	5	4	91
Викладачі	-	-	7	19	74

Виявлено, що для здобувачів рівень внутрішньої роботи та напруженості вищий ніж для викладачів.

На питання про те, що найбільше впливає на особистісну трансформацію під час навчання респондентам, пропонували варіанти відповідей, серед яких можна було обрати кілька варіантів. Результати узагальнено представлено на рисунку 1.

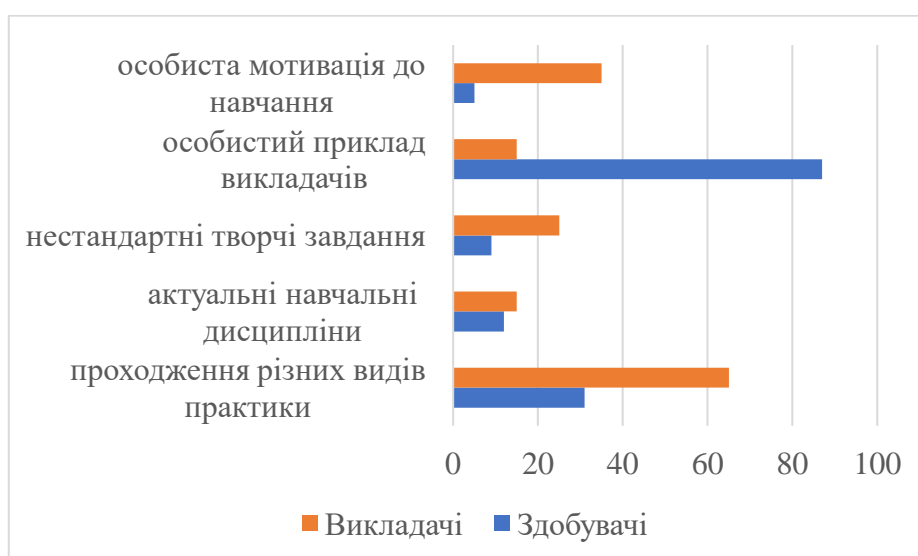

Рис. 1. Відповіді респондентів щодо того, які чинники впливають на особистісну трансформацію здобувачів під час навчання (у %)

З рисунку видно, що на думку студентів найбільший вплив на особистісну трансформацію під час навчання впливає особистий приклад викладачів (87%); на другому місці обрано «проходження різних видів практики» (31%), на третьому – «актуальні навчальні дисципліни» (12%), на четвертому – «нестандартні і творчі завдання» (9%), на останньому – «особиста мотивація до навчання» (5%).

Дещо інакше відбувся розподіл значущості чинників до особистісної трансформації здобувачів під час навчання на думку викладачів. Серед відповідей цих респондентів перше місце обрано «проходження різних видів практики» (65%), друге місце – «особиста мотивація до навчання» (35%), третє місце – «нестандартні творчі завдання» (25%), четверте і п'яте місце – «актуальні навчальні дисципліни» та «особистий приклад викладачів» (по 15%).

Такі результати засвідчили розбіжності у розумінні чинників, які мають найбільший вплив на особистісну трансформацію під час навчання майбутніх фахівців з точки зору самих студентів і викладачів. Здобувачі визначили, що для них найбільший вплив має особистий приклад викладачів. Це засвідчує, що викладач для студентів є прикладом та зразком для наслідування, його особистий приклад чинить важливий вплив на особистісну трансформацію.

Викладачі надали пріоритет у мотивації до особистісних змін студентів проходження різних видів практики під час навчання. Такі розбіжності можуть свідчити про різні особистісні і професійні позиції щодо розуміння сутності особистісної трансформації серед учасників освітнього процесу.

Висновки. Теоретичний науковий аналіз проблеми особистісної трансформації майбутніх фахівців для супроводу осіб з аутизмом продемонстрував виражений міждисциплінарний зміст поняття, асоціативний зв'язок з близькими психологічними категоріями особистісний розвиток, особистісні зміни, особистісне зростання. Уточнено робоче визначення поняття особистісна трансформація майбутніх фахівців супроводу осіб з аутизмом під час навчання. Виявлено змістові відмінності в оцінюванні рівня

особистісної трансформації, її особливостей та чинників з точки зору викладачів та здобувачів під час навчання на освітньо-професійній програмі «Втручання при аутизмі» другого (бакалаврського) рівня освіти. Подальший науковий пошук може бути спрямований на визначення ефективних форм взаємодії між викладачами і студентами для досягнення програмових результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Освітньо-професійна програма 016.00.02 «Втручання при аутизмі». Київ, 2021. URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vstupnikam/il/2021/op_mag_vtr_aut.pdf (дата звернення: 30.05.2024).
2. Заїка В. Психологія багатовимірності ініціювання особистісних трансформацій. Збірник матеріалів конференції «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ столітті», м. Львів, 27-28 січня 2017 р. С. 14 - 17.
3. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В.Л. Зливкова. - Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 540 с.